

Konferencia Clio műhelyében X.



az ELTE Eötvös József Collegium Történész műhelyének
konferenciája

2024. március 22-23.

A konferencia programja

2023. 03. 22. (péntek)

88:00-8:10 HORVÁTH LÁSZLÓ igazgató és FAZEKAS ISTVÁN műhelyvezető köszöntője

8:10-9:10 CSAPLÁR-DEGOVICS KRISZTIÁN - *Ausztia-Magyarország és a gyarmatosítás - voltak-e gyarmatai a közös birodalomnak?*

9:10-10:50 Ókortörténet régészettudomány és késő antikvitás Szekcióelnök: FERENCZI ATTILA

9:10-9:35 GÓCZON TAMÁS: „*Ardet ambitus*” – *Cato harca a politika elanyagiasodásával szemben*

9:35-10:00 EGYÜD BENEDEK: *A dicsőséges Marcus Tullius.*

10:00-10:25 MARSI ATTILA: *A szarmata kori sírbolygatás régészeti kutatásának helyzete és kilátásai*

10:25-10:50 ERDÉLYSZKY-KISS KEVIN: *A Dioszkuroszok szerepe a római állam történeti emlékezetében és valláspolitikájában*

10:50-11:05 Kávészünet

11:05-12:45 Középkori magyar történelem Szekcióelnök: C. TÓTH NORBERT

11:05-11:30 KISS-KOMJÁTHY ANDOR: „*De mandato domini Bele regis*” – *Gutkeled nembeli István szerepe és tevékenysége*

11:30-11:55 VARGA VIRÁG: *Türje nembeli Szentgróti Dénes nádor pályafutása a 13. század első felében*

11:55-12:20 KOVÁČ SZILÁRD: *A Königsali krónika magyar vonatkozású fejezetei*

12:20-12:45 GÖNCZ ZSÓFIA: *Árpád-házi Anna élete és politikai pályafutása*

12:45-13:45 Ebédészünet

13:45-15:25 Középkori egyetemes történelem Szekcióelnök: NOVÁK VERONIKA

13:45-14:10 PORKOLÁB ANNA SÁRA: *A csend változatai a domonkos és a karthauzi lelkiségben*

14:10-14:35 SIMON VIKTÓRIA: *A Trója-regény a középkori magyar társadalomban*

14:35-15:00 BESZTERCEI MÁRK: *Új források szirénhangja? – Διήγησις, avagy zsinattörténeti adalékok a VII. századi teológiai viták korához*

15:00-15:25 BAJAI KENDE: *Útmutató a gazdagsághoz: Hogyan legyünk sikeres kereskedők a késő középkori Földközi-tengeren?*

15:25-15:40 Kávészünet

15:40-16:55 Újkori magyar történelem Szekcióelnök: MELKOVICS TAMÁS

15:40-16:05 ERDÉLYI KAMILLA: *Betekintés a reformkori Sopron társasági életének általános jellegzetességeibe Slachta Etelka naplói alapján*

16:05-16:30 KRÉZ GELLÉRT: *Ütköző narratívák – Görgei Artúr kettős ábrázolása Bátori Schulcz Bódog ezredes életének elbeszélésében*
16:30-16:55 CSEPREGI JANKA: *Modernizáció vagy gyarmatosítás? A bosznia-hercegovinai kolonizáció értelmezései*

2024. 03. 23. (Szombat)

10:00-11:15 Kora újkori magyar történelem Szekcióelnök: KÖKÉNYESI ZSOLT

10:00-10:25 LÁSZLÓ ISTVÁN: „*Ne hagyjon hát minket uraságod az idegen farkasoknak elprédálni*” – *Az öcsödi jobbágyok Rhédeyekhez írt panaszlevelei*
10:25-10:50 MATOLCSI PÉTER: A Szepesi Kamara és Thököly Imre – Felkészülés egy végzetes vállalkozásra (1682-1683)
10:50-11:15 KUSTÁR LÍDIA: Jakabházi Sallér Judit címerhasználat és házassága

11:15-11:30 Kávészünet

11:30-11:55 BOGNÁR KATICA: A brunswick – Utazáshoz öltözve a XVIII. században
11:55-12:20 RÁCZ BALÁZS VIKTOR: A zálogjog járulékoságának kérdése a rendi magánjogban

12:20-13:20 Ebédszünet

13:20-14:35 Újkori magyar és egyetemes történelem Szekcióelnök: TARAFÁS IMRE

13:20-13:45 SZMODIS BORBÁLA: Házassági szezonális Szomódon az anyakönyvek tükrében (1787-1895)
13:45-14:10 ÁMIK ÁKOS: Pest-Pilis-Solt vármegye megszervezése. Pártküzdelmek és a kormányzati érvényesülés vizsgálata a törvényhatóság létrehozása idején
14:10-14:35 HORVÁTH LEVENTE: Miguel de Unamuno történelem- és irodalomszemléletének összefüggései

14:35-14:50 Kávészünet

14:50-16:05 Jelenkori magyar történelem Szekcióelnök: JUHÁSZ BALÁZS

14:50-15:15 SELMECZI PÉTER: Internált Eötvös-collegisták sorsa Franciaországban az első világháború éveiben
15:15-15:40 SZEIBERT-ERDŐS ANDRÁS: Kommunistaperes büntetőeljárások a Pestvidéki Királyi Törvényszéken
15:40-16:05 BÓKONY ÁDÁM: A szervezett antiszemitizmus egy arca. Zsidókérdés az Ébredő Magyarok Egyesületének II. Országos Elnöki Konferenciáján – 1920. szeptember 7–9.

16:05-16:10 FAZEKAS ISTVÁN műhelyvezető zárszava

2024. március 22. (péntek)9:10 *Góczon Tamás* (ELTE TDI Ókortörténet Doktori Program, II. évfolyam)„*Ardet ambitus*” – Cato harca a politika elanyagiasodásával szemben

Témavezető: Dr. Hegyi W. György egyetemi adjunktus (ELTE BTK)

Kulcsszavak: Cato Minor, vagyon és hatalom, ambitus

A köztársaság válságának gyakran emlegetett jelensége a politika elanyagiasodásának káros hatása, a választási vesztegetés (*ambitus*) előretörése. Cato viszont a források és a kutatás szinte egyhangú véleménye szerint kortársaival szemben relatíve szerény vagyon birtokában tudott kiemelkedő pozíciót elérni a politikai életben; továbbá befolyása aránytalanul nagy volt viselt tisztségeihez és kapcsolataihoz képest. A politikai hatalom és a gazdasági háttér kapcsolatát vizsgáló kutatások kérdésfelvetéseiből kiindulva Cato alakjáról, valamint a korabeli politikai kultúra működéséről is pontosabb képet kaphatunk.

Előadásomban ennek megfelelően Cato vagyonnal kapcsolatos attitűdjének megértésére, árnyalására töreksem. Az idealizált múlt takarékoságát és puritánságát tudatosan megjelenítő kép tökéletesen illett ahhoz a politikai célhoz, ami a kivételes vagyonokat és megbízatásokat szerző ellenfeleket kívánta korlátozni a megkopott *senatusi auctoritas* helyreállításának érdekében. Kr.e. 52-es *consuli* veresége kapcsán látható, hogy ez az imázs a vesztes, ellenzéki szerepekhez is alkalmazkodott; „erkölcsi fölény” birtokában a romlott politikai közeg számára is görbe tükröt tarthatott. Cato relatív vagyontalanságának tézise pedig mindenképp árnyalható, egy szélesebb szövetségi kört azonosítva kapcsolatainak jelentősége felértékelhető. Sajátos karaktere jelentős többletbefolyást jelentett a mindennapokban, miközben szövetségesein keresztül az imázs megsértése nélkül hagyományos módszerekkel is fel tudott lépni a politikában, szélsőséges esetben akár a vesztegetés eszközét is alkalmazva.

„A KUTATÁS A KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS MINISZTERIUM ÚNKP-23-3 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.”

9:35 Együd Benedek (történelem BA, III. évfolyam)

A dicsőséges Marcus Tullius

Témavezető: Dr. Hegyi W. György egyetemi adjunktus (ELTE BTK)

Kulcsszavak: Cicero, Catilina-összeesküvés, mos maiorum

Marcus Tullius Cicero a Római Köztársaság utolsó évszázadának egyik legizgalmasabb személyisége. A régi köztársaság hagyományait, erkölcsi értékeit és a szenatori rend uralmát óriási öntudattal képviselő filozófus és rétor elsősorban politikai tevékenységével érdemelte ki helyét a történelmi emlékezetben. Cicero a magistratusok ranglétráján egyre följebb lépkedve elérte a Rómában befutható politikai karrier csúcsát, és a 63-as évben homo novusként megválasztották consulnak. Ez oknál fogva az ő feladatává vált a Catilina-összeesküvés bonyolult ügyének felgöngyölítése, amelynek elismeréseképpen megkapta a pater patriae címet, és későbbi megnyilvánulásai alapján feltételezhetjük, hogy consuli évét tartotta közéleti szereplése legdicsőségesebb időszakának. Cicero Catilina-összeesküvés alatti tevékenységéről, illetve inkább annak megítéléséről elsősorban Sallustius Catilina összeesküvése című munkája, Cicero Catilina elleni beszédei és a Philippicák szolgáltatnak információkat. Előadásom gerincét a Catilina elleni első beszéd elemzése képezi, amelyen keresztül arra igyekszem választ találni, mi volt Cicero célja e beszéd elmondásával, illetve hogyan tekintett saját – tehát a senatus consultum ultimum által felhatalmazott consul – szerepére. Ezt megelőzően pedig, hogy az eseményeket kontextusba helyezzem, a 63-as precedenstől kissé eltávolodva kísérletet teszek a senatus consultum ultimum értelmezésére, valamint az azzal kibővített consuli hatáskör határainak fölrajzolására. Ehhez Theodor Mommsen és Hugh Last mára már klasszikussá vált értelmezéseit hívom segítségül.

Cicero politikai és kulturális megítélése a római hagyományok tükrében nyilvánvalóan túl nagy falat volna, azonban a szenatusi végső rendelet elemzésekor mindenképpen érintenem kell a rómaiak írott törvényekhez és íratlan szokásokhoz fűződő viszonyát. A mos maiorum, vagyis az „ősök szokása” egyfelől valódi meghatározó erővel bírt a köztársaságkori Rómában, másfelől viszont kiváló eszközüül szolgált a politikai propagandának, amelyet a zseniális szerző méregkeverőket megszégyenítő precizitással adagol szövegeibe, hogy az olvasó érzelmeit saját narratívájának foglyául ejtse.

10:00 *Marsi Attila* (ELTE RTI Régészet Doktori Program, III. évfolyam)

A szarmata kori sírbolygatás régészeti kutatásának helyzete és kilátásai

Témavezető: Dr. Rácz Zsófia egyetemi docens (ELTE BTK)

Kulcsszavak: régészet, római kor, szarmaták, sírbolygatás, helyzetértékelés

Az előadás a szarmata kori temetkezések esetében oly gyakran tapasztalható jelenség, a sírbolygatás értelmezésének kérdéseivel foglalkozik: a fő célkitűzésként a kutatási helyzet értékelését, publikációk szintézisét és a lehetséges perspektívák kiemelését lehet megjelölni.

A szarmata kori sírbolygatás a korszak sírrégészeti kutatását legjobban megnehezítő jelenség, amely a korszak temetkezéseinek nagyobbik hányadát érinti. Az a tény, hogy a sírbolygatás jelentős problémákat okoz a szarmata kori síranyag értékelésekor, már a témával foglalkozó korai szerzők számára is nyilvánvaló volt, ennek ellenére rendszerezésre törekvő vizsgálatával célzottan még egyetlen kutatás sem foglalkozott. Kulcsár Valéria 1998-ban közzétett, alapvető jelentőségű, kifejezetten szarmata sírrégészettel foglalkozó összefoglalója például ilyen témájú fejezetet nem is tartalmaz. A sírbolygatásról is érintő megállapításokkal így leginkább a temetőközlő publikációk tanulmányozásakor találkozhatunk. Ezekben az írásokban a jelenség mint az egyéb kutatásokat hátráltató módszertani probléma szerepel, illetve a szerzők a bolygatás megtörténtének idejére, annak módjára, valamint az érintett sírok arányára próbálnak meg következtetni.

Noha a tárgyalt jelenséget a szarmata kor hazai kutatói a mai napig sírablásként értékelik, a nemzetközi irodalom ennél már komplexebb módon közelíti meg a témát, és a sírbolygatást mélyreható részleteiben is vizsgálatra érdemes régészeti jelenséggént kezeli. A publikációk szintetizálása mellett elemzés másik célkitűzését tehát, hogy a hazai kutatások sajátosságait összevesse a nemzetközi trendekkel, ehhez azonos szempontok alapján történő szisztematikus összehasonlítást választva módszerként. Az előadás mindezek után bemutatja, hogy az eddigi kutatások alapján milyen ismereteket lehet magabiztossággal igazoltnak tekinteni a korszak temetkezéseit érintő sírbolygatás sajátosságait, esetleges okait illetően, illetve melyek azok a kérdések, amelyekkel kapcsolatban még sok bizonytalansággal kell számolni. Mindezek után olyan szempontok is felvázolásra kerülnek, amelyek a későbbi kutatásokhoz is irányvonalat jelenthetnek.

Az előadás fő tanulságaként megállapítható, hogy bár a téma kezdetektől fogva mindig megkerülhetetlenül fontos eleme volt a régészeti diskurzusnak, önálló mélyreható vizsgálata egyelőre várat magára, ennek megfelelően hazai kutatottsága a nemzetközi trendekhez képest erősen elmaradott és még sok lehetőséget rejt magában.

10:35 Erdélyszky-Kiss Kevin (klasszika-filológia BA, II. évfolyam)

A Dioszkuroszok szerepe a római állam történeti emlékezetében és valláspolitikájában

Témavezető: Dr. Hegyi W. György egyetemi adjunktus (ELTE BTK)

Kulcsszavak: Dioszkurosz, Castor, Pollux, Latin szövetség

Előadásom célja, hogy bemutassam a Római Köztársaság valláspolitikájának egy elemét, Castor és Pollux kultuszát, amely kiválóan illeszkedik a római hatalom Itáliában történő kiterjesztésének folyamatába. A Köztársaság pár száz év alatt képes volt meghódítani Itália jelentős részét, melynek nyomán uralma alá hajtotta a környező népeket, az etruszokat, a samniszokat, umbereket, görögöket, gallokat és még számos más népet. Ennek a hódításnak volt legelső célpontja Latium, ahol Róma városa maga is feküdt.

Ez a római-latin viszony gyakran tárgyalt témája az ókor történetírásnak, és számos bonyolult kérdés kötődik hozzá, melyek közül nem egyet már az ókori történetírók is felvetettek. Ezek közül az egyik legérdekesebb kérdés Róma és a latin szövetség viszonya a korai Köztársaság időszakában. A kérdés vizsgálata során körvonalazódott a történettudományban, hogy a többek között Liviusnál is megtalálható elképzelés arról, hogy a Királyságkor és a kori Köztársaságkor Rómája uralkodott a Latin szövetség felett nem, hogy téves elképzelés, hanem nyilvánvaló annalista hazugság, amely Róma időszámításunk előtti I-II. századi hatalmának visszavetítéséből származik és Róma hatalmi legitimációját kívánta erősíteni a térségben. Ehhez kapcsolódik Castor és Pollux a két lovas iker, akiknek megjelenése a latinok elleni regillus-tavi csatában egyértelműsítette Róma mellett állásukat, valamint gyarapította a Várost támogató istenek sorát is.

A hozzájuk kötődő kultusz politikai felhasználása a következő évszázadokban is jelentős maradt, és számos esetben jelentek meg latinokhoz köthető kontextusban. Ezek közül a legfontosabb, hogy a római katonai eskükhöz (*sacramentum militiae*) köthető érméken is gyakran jelennek meg az ikrek, ezzel is emlékeztetve a latinokat arra, hogy kihez köti őket az esküjük a katonai szolgálatuk során, illetve, hogy mi a következménye annak, ha szembeszegülnek Róma hatalmával. A folyamat a csatában felvonultatott kultuszszobrokon, érmeképeken, valamint Rómában a Forumon álló templomokon keresztül jól végig követhető a köztársaságkor végéig, amikor is Itália népeinek rómaivá válása nyomán kultuszuk új szerepet kapott, ezúttal gyakorlatilag Augustus és leszármazottainak személyes kultuszaként.

11:05 Kiss-Komjáthy Andor (történelem BA, II. évfolyam)

„De mandato domini Bele regis” - Gutkeled nembeli István szerepe és tevékenysége

Témavezető: Dr. Rudolf Veronika egyetemi tanársegéd (ELTE BTK)

Kulcsszavak: Gutkeled, birtokrendezés, Szlavónia

Előadásomban Gutkeled nembeli István politikai karrierjét vizsgálom 1242-es első említésétől 1260-ban bekövetkezett haláláig. Alapvetően a főúr szlavón báni tevékenységét és a Gutkeled nemzetség történetében betöltött szerepét veszem közelebbről szemügyre. Gutkeled nembeli István nem ismeretlen a hazai szakirodalom előtt, többek között Karácsonyi János, Wertner Mór és Bradács Gábor is foglalkoztak már a bán személyével, ugyanakkor ezen művek a főúr életének csak bizonyos szakaszait taglalják, illetve a rendelkezésre álló forrásoknak sem használják fel a teljességét. Kutatásomban alapvetően az okleveles forrásokat használtam, melyeket IV. Béla király, és többek között maga István bán adott ki.

Gutkeled nembeli Dragun fia István egy jelentős magyar főúr volt IV. Béla király uralkodása alatt. Előmenetele kivételes volt: míg 1242-ben lovászmesterként jelent meg az oklevelekben, kevesebb mint fél évtized alatt, 1246-ban elérte a nádori tisztséget. 1248-tól haláláig a szlavón báni méltóságot töltötte be, ezen – a korban kiemelkedően hosszú – tisztségviselés alatt többször címezték szlavón hercegnek is, valamint a stájer kapitányi méltóságot is viselte. Méltóságviselése alatt széleskörű birtokvizsgálat valósult meg Szlavóniában. István bán ténykedése hosszú időre meghatározta és megalapozta a Gutkeled genus ágainak politikáját, viselt dolgainak alapos vizsgálata fontos adalékokkal szolgálhat a nemzetség belső viszonyainak megértéséhez is.

Kutatásom során kiderült, hogy az István-féle rendezés a bánságban a helyi magyar uralmat megerősítette, és konszolidálta az addigi lokális birtokviszonyokat. A főúr kivételesen jó viszonyt ápolt IV. Bélával, bizalmát élvezve eredményesen tudta vezetni az uralkodó szlavóniai politikáját. Ezekből kiindulva, előadásomban a következő kérdésekre keresem a választ: Milyen kapcsolatai voltak és hogyan rendezkedett be a főúr a tartományban? Kik voltak a familiárisai? Milyen birtokokat szerzett Szlavóniában?

11:30 Varga Virág (ELTE TDI Történelem Segédtudományai Doktori Program, IV. évfolyam)

Türje nembeli Szentgróti Dénes nádor pályafutása a 13. század első felében

Témavezető: Dr. habil. Körmendi Tamás tanszékvezető egyetemi docens (ELTE BTK)

Kulcsszavak: Türje nemzetség, Szentgrótiak, Türje nembeli Dénes, Zala megye

Előadásomban Türje nembeli Szentgróti Dénes 13. századi pályafutását mutatom be. A Türje nemzetség Zala megye egyik legjelentősebb nemzetsége volt a 13. században az Atyusz és Hahót nemzetség mellett. Sikeresebb ágának, a Szentgrótiaknak néhány tagja a legszűkebb elithez tartozott az oligarchák térnyerését megelőzően, a tartományurasságok időszakában azonban leívelő tendenciát figyelhetünk meg a Szentgrótiak társadalmi súlyát illetően.

Az előadásban először a Szentgrótiak 13. századi családfájához teszek néhány megjegyzést, amely a korábban Karácsonyi János és Engel Pál által publikált leszármazási táblák korrigálását szolgálja, valamint Dénest is pontosabban elhelyezhetjük ezek révén a családfán. Ezt követően bemutatom, Dénes milyen előzmények révén kerülhetett a királyi udvarba IV. Béla udvari ifjújaként. Az előadásban kiemelt figyelmet fordítok Dénes kapcsolatára IV. Bélával, illetve arra, ez hogyan hatott politikai pályafutására. Részletesen elemzem Dénes politikai tisztségviseléseit is, az országos és udvari főméltóságok mellett megyésispáni címekre egyaránt kitérve, valamint hadi érdemeit is görcső alá veszem.

Dénes alapozta meg a nemzetség 13. századi birtokállományának jelentős részét is. Zala megyén kívül elsősorban attól közvetlenül délre, Somogy megyében és a drávántúli Körös megyében, ezenfelül pedig a Felvidéken, Gömör és Nyitra megyékben szerzett fekvőségeket, de elképzelhetőnek tartom, hogy Szolnok megyében is birtokos volt. Az előadásban ennek a birtokhálózatnak a kialakulását is bemutatom, valamint kitérek arra, hogyan aprózódtak szét az örökös nélkül elhunyt főúr birtokai a nemzetség Szentgróti- és Béri-ága között. Dénes rokonai kapcsolatait is bemutatom, illetve azt, hogy az őt megelőző és követő Szentgróti-generációk milyen pályafutást tudhattak magukénak. Ezáltal kísérletet teszek arra, hogy Dénes karrierjét elhelyezzem mind a nemzetség történetén belül, mind a korabeli tisztségviselő főurak pályafutása között, valamint megválaszoljam azt a kérdést, hogy mi lehetett az oka, hogy a 13. század utolsó harmadában a Szentgrótiak jóval szerényebb karriert tudhattak magukénak, mint korábban Dénes.

11:55 Kováč Szilárd (Történelem MA, középkor szakirány I. évfolyam)

A Königszaali krónika magyar vonatkozású fejezetei

Témavezető: Dr. Bagi Dániel egyetemi tanár (ELTE BTK)

Kulcsszavak: Fenenna, III. András, királynéi udvar, királynéi tárnokmester

A gazdag hagyományokkal rendelkező középkori cseh dinasztikus történetírás egyik legimpozánsabb alkotása a 14. század első felében keletkezett Königszaali krónika. A szerzők, Otto von Thüringen és Peter von Zittau a Prága közelében található Königszaali ciszterci monostor apátjaiként komoly szerepet töltöttek be a korabeli Csehország vallási életében, közvetlen kapcsolatban álltak a Přemysl-dinasztia utolsó uralkodóival, II. és III. Vencellel. Ennek köszönhetően páratlanul gazdag forrásbázissal dolgozhattak krónikájuk elkészítése során. Informáltságuk tetten érhető munkájuk minőségén, hiszen krónikájuk tekinthető az utolsó Přemyslidák, az interregnum és a Luxemburgi dinasztiaaváltás legfontosabb elbeszélő forrásának. Látókörük nem szűkült országhatárok közé, gyakran reflektáltak a környező államok történetére, többek között a Magyar Királyságéra is.

Krónikájuk ennek ellenére információcsatornaként kudarcot vallott. A ciszterciek elbeszélése nem került be a század második felében, IV. Károly uralkodása alatt formát öltő hivatalos udvari krónikairódalomba, üzenetük egyfajta damnatio memoriae áldozata lett. A Königszaali krónika már a 19. századtól kezdve jelen volt a magyar történettudomány horizontján és Gombos Ferencz Albin is foglalkozott vele nagyszabású forrásfeltárása során. Magyar vonatkozású adatait azonban a krónika kontextusában a mai napig senki sem vetette kritikai vizsgálat alá. Előadásomban először bemutatom ennek a fontos elbeszélő forrásnak a helyét a 14. századi cseh historiográfiában, majd ebben a kontextusban tárgyalom Otto von Thüringen és Peter von Zittau Magyarországról alkotott képét

12:20 Göncz Zsófia (történelem-földrajz OT, VI. évfolyam)

Árpád-házi Anna élete és politikai pályafutása

Témavezető: Dr. Rudolf Veronika egyetemi tanársegéd (ELTE BTK)

Kulcsszavak: IV. Béla, V. István, családi viszály, II. Ottokár, macsói hercegné

Előadásom tárgyául IV. Béla király és Laszkarisz Mária „legédesebb leánya”, Anna macsói és boszniai hercegné életútjának és politikai szerepvállalásának vizsgálatát választottam. A témát azért is tartottam érdekesnek tanulmányozni, mert bár Anna egyike az Árpád-kori magyar történelem azon kevés női szereplőinek, akik asszonylétük ellenére is befolyással tudtak lenni a politikai élet alakulására, ugyanakkor személye eddig még nem került semmilyen kutatás fókuszába. A munkámban arra keresem a választ, hogy miként válhatott a hercegnő a királyi család és udvar István-ellenes táborának egyik legmeghatározóbb alakjává, milyen körülmények segítették őt ahhoz, hogy a két király – apa és fia – belháborújában maga is az események aktív résztvevője lehessen, illetve hol érzékelhető Anna saját akaratának súlya.

A kutatáshoz elsősorban elbeszélő forrásokat használtam: leginkább Ottokar aus der Gaal *Stájer rímes krónikájára* támaszkodtam.

Emellett az Árpádok magánlevelezésében is értékes információkra bukkantam a témára vonatkozóan. Az okleveles források közül pedig az uralkodói család kiváltságlevelének vizsgálatai nyújtották a legnagyobb segítséget.

Anna hercegnő ugyan már a 19. századtól kezdve megjelenik olykor a korszakkal foglalkozó történettudományi művekben, de egész élete még nincs feldolgozva, szintetizálva. Az általam felhasznált szakirodalom közül Zsoldos Attila munkáit (*Családi ügy.; István ifjabb király és Erdély*) emelném ki, amikben a szerző kitért Anna alakjára is: azonban a hercegnő itt is inkább epizód-, mint főszereplőként jelent meg. Wertner Mór szintén foglalkozott Anna személyével, ám az ő megközelítésében sem töltött be a hercegnő olyan hangsúlyos szerepet, mint az uralkodó család más – férfi – tagjai.

Mindezek alapján úgy gondoltam, hogy hasznos feladat lenne Anna hercegnő életének és politikai pályafutásának mélyebb feltárása, beleértve a királyi család kapcsolatrendszerének feltérképezését is. Anna politikai állásfoglalását alapvetően meghatározta ellenségeskedése V. Istvánnal, és ez a rossz viszony IV. Béla halála után sem enyhült meg: Anna fivére haragjától tartva vejéhez, II. Ottokár cseh királyhoz menekült. Ám a hercegnő távollétében is megnehezítette testvére helyzetét: nemcsak a kincstár értékes darabjainak külföldre vitelével, hanem a cseh uralkodó V. István ellen hangolásával.

13:45 *Porkoláb Anna* (ELTE TDI Közép- és Kora Újkori Egyetemes Történelem

Doktori Program, II. évfolyam)

A csend változatai a domonkos és a karthauzi lelkiségben

Témavezető: Dr. Novák Veronika egyetemi docens (ELTE BTK)

Kulcsszavak: Domonkos rend, Karthauzi rend, silentium, középkori lelkiség, prédikáció

A kora középkori egyházatyák írásaiban közhelyként visszatérő passzus, hogy a keresztény hívőnek, kiváltképp, ha szerzetes, szeretnie kell a csendet. A csend jelentősége egy szerzetesi környezetben megkérdőjelezhetetlen, ugyanakkor a békés elvonulás biztosítása és a külvilág zajainak teljes kizárása időről időre akadályok elé állították a közösségeket. Az evangéliumi állapotokhoz való radikális visszatérést szorgalmazó, Kölni Szent Brúnó vezette kis csoport a remeteség hagyományát kívánta feleleveníteni, 1084-re így alakult ki a karthauzi rend. A Szent Domonkos által 1216-ban alapított Prédikátor Testvérek Rendje ugyanakkor a megváltozott korabeli társadalmi viszonyokra is reflektálva mutatott új irányt mind a szerzetesi, mind a laikus lelkiség tekintetében. Mindkét rendnek a szerzetesi fegyelem helyreállítására tett kísérlete esetében felmerül a kérdés, hogy hogyan viszonyultak a csend gyakorlatához: milyen tartalmakkal töltötték fel vagy ruházták fel újra, illetve ehhez milyen szerzőkhöz, gondolkodókhöz nyúltak vissza.

Előadásomban a karthauzi rend legfontosabb alakjai, I. Guigó és II. Guigó perjelek, valamint Karthauzi Szent Dénes munkáiban, illetve a 12-13. század legelterjedtebb domonkos szerzői által kompilált prédikációs segédkönyveiben és exemplumgyűjteményeiben elemzem a csendre vonatkozó passzusokat, azzal a céllal, hogy bemutassam, a homogénnek tűnő csend szerzetesi közhelye mögött valójában a vallásos tapasztalat sokszínű megélése és lehetősége áll.

14:10 Simon Viktória (történelem-német OT, VII. évfolyam)

A Trója-regény a középkori magyar társadalomban

Témavezető: Dr. Körmendi Tamás tanszékvezető egyetemi docens (ELTE BTK)

Kulcsszavak: lovagi kultúra, udvari kultúra, névtan, Trója-regény

A nyugat-európai lovagi epika alkotásaiban – így a Benoît de Sainte-Maure által szerzett Trója-regényben is – szereplő tulajdonnevek irodalmi eredetű névadásra ösztönözték a középkori Európa lakóit. Ezen jelenség a Magyar Királyságot is elérte, így vizsgálatával a magyarországi lovagi-udvari kultúrával kapcsolatban nyerhetünk értékes információkat.

Hadrovics László 1955-ös művében meggyőzően bizonyította egy magyar nyelvű Trója-regény középkori meglétét. A délszláv irodalmi alkotások filológiai vizsgálatán túl a tulajdonnevek vizsgálata révén is információkat nyerhetünk ezen mondakör hazai ismeretéről. Ezt tette a regény neveiről 2012-es tanulmányában szót ejtő Slíz Mariann, aki később az irodalmi névadás genealógiai vonatkozásaira is kitért (2017). A lovagi kultúrát hordozó társadalmi csoportok kontextusába Kurcz Ágnes (1988) illesztette be az irodalmi eredetű személyneveket. Azonban a Trója-regény ihlette névadás szisztematikus vizsgálatára eddig nem került sor, így előadásommal ezt a hézagot igyekszem betölteni.

Kurcz nyomdokain haladva ezen speciális forráscsoport vizsgálatából nemcsak névtani és irodalomtörténeti, hanem társadalom- és művelődéstörténeti tanulságok is levonhatóak. Kutatásom két főbb kérdés köré szerveződik: az irodalmi eredetű névadás és a nemzetségek származásának kapcsolatára (igaz-e, hogy a lovagi kultúra mindenekelőtt a jövevény nemzetségekhez köthető?), valamint a személynevek és esetlegesen az irodalmi alkotások társadalmi terjedésére (névöröklés, családi kapcsolatok, névdivat, földrajzi megoszlás).

A névgyűjtésem – melynek alapjául Fehértói Katalin *Árpád-kori személynévtára* és Slíz Mariann *Anjou-kori személynévtára* szolgált – eredménye, hogy nemcsak a jövevény, hanem a szittya nemzetségekben is előfordulnak irodalmi eredetű nevek, azonban egyes jövevény nemzetségek esetén csaknem biztosra vehető az irodalmi alkotások ismerete is. A kisszámú példa alapján irodalmi eredetű neveket, így lovagi történetek ismeretét házasságon keresztül nem adták át a nemzetségek egymásnak. A vizsgált személynevek nem csupán a nagybirtokosi (bárai), hanem a közép- és kisbirtokosi (várjobbágyi, szerviensi, nemesi) rétegekben is hasonló gyakorisággal fordultak elő.

14:35 *Besztercei Márk* (történelem-latin OT, IV. évfolyam)

Új források szirénhangja? - Διήγησις, avagy zsinattörténeti adalékok VII. századi teológiai viták korához

Témavezető: Dr. Vassányi Miklós habilitált egyetemi docens (KRE BTK)

Kulcsszavak: egyháztörténet, krisztológia, teológiai viták, pápaság, monothelétizmus

A VII. század teológiai vitáinak története kapcsán az utóbbi időben számos új eredmény született külföldi viszonylatban, a hazai kutatás azonban ezen eredményekre eddig nem igazán épített. Előadásom célja részben az, hogy saját kutatásom révén hasznosítsam külföldi kutatók eredményeinek egy részét, amelyek segítségével jobban megérthetjük a korszak teológiatörténetét vagy akár revideálhatjuk eddigi ismereteinket. Az utóbbi években többek között Marek Jankowiak és Heinz Ohme kutatásai révén több olyan gondolat is megfogalmazódott, amelyek a VII. századi események egyes szereplőit alapvetően más megvilágításba helyezik. Éppen emiatt jelen előadásban az ő munkájukra támaszkodva igyekszem egy viszonylag újnak tekinthető forrás elemzését elvégezni.

Az említett forrás egy IX. században íródott görög nyelvű zsinattörténeti vázlat részeként keletkezett és a „Jelentés a monotheléták eretnekségéről” (Διήγησις τῆς μονοθελητῶν αἰρέσεως; Diégészisz tész monothelétón haireszeósz) címet viseli. A szöveg a monothelétizmus történetét foglalja össze viszonylag röviden, kifejezetten koncentrálva a különféle zsinatokra, amelyek azt eretnekségként elítélték. A szöveg kritikai kiadását 2013-ban publikálta Lars M. Hoffmann és Wolfram Brandes a *Forschungen zur Byzantinischen Rechtsgeschichte* sorozat 30. köteteként, ezen kiadást használtam saját előadásomhoz is. Emellett más szövegeket is vizsgáltam, főleg kontrollforrásként, például a *Liber Pontificalis* vagy *Hitvalló Szent Theophanész* krónikáját.

Több oka is van annak, hogy ezen forrást választottam elemzésem alanyául. Egyrészt, mint fentebb említettem a magyar teológiatörténeti kutatás nem foglalkozott eddig ezzel a szöveggel, így az abban megjelenő információk sem kerültek kiaknázásra. Másrészt segítségével új megvilágításba helyezhetjük például IV. János pápa 641-ben tartott római zsinatának megítélését is, ami egy további fontos kérdésben is közelebb vihet minket a megoldáshoz: Mikortól kezdve lett a pápaság a dűothelétizmus tanításának a propagálója? Ennek a kérdésnek a megválaszolása kifejezetten fontos a pápaság VII. századi történetének valamint összességében a korszak krisztológiai vitáinak jobb megértéséhez.

Előadásomban először bevezetéképpen magáról a zsinattörténeti vázlat – és ezen belül a Διήγησις (Diégészisz)– keletkezéséről, a szerzőség és a datálás kérdéséről valamint az esetleges filológiai problémákról beszélnék, majd ezt követően térnék ki konkrétan azon szövegrész elemzésére, amely a monotheléta tanítás történetét vizsgálja.

16:05 Bajai Kende (történelem BA, II. évfolyam)

Útmutató a gazdagsághoz: Hogyan legyünk sikeres kereskedők a késő középkori Földközi-tengeren?

Témavezető: Dr. Vadas András egyetemi adjunktus (ELTE BTK)

Kulcsszavak: Malipiero, pénzforgalom, fraterna, Velence, kereskedelem

Kutatásom a késő középkorban felemelkedett Malipiero kereskedőcsalád példáján keresztül mutatja be a meggazdagodás módszereit és lehetőségeit.

1470 és 1500 között, amely a vizsgált korszak, jól látható változások mentek végbe a földközi-tengeri kereskedelem főbb termékeiben, amelyek a kereskedelmi központok áthelyeződését és a későbbi kereskedelmi válságot is megalapozták.

A téma relevanciáját adja a téma feldolgozatlansága, valamint az eddigi kutatásoknál komplexebb nézőpont bevezetése, nem a Malipiero fraterna pénzügyi és kereskedelmi tevékenységének elemzése, hanem a fraterna szárazföldi jelenlétének és szerepének értelmezése, valamint feltárása is szerepel a kutatásban.

A hagyományos historiográfiai értelmezés elnagyolta a földközi-tengeri kereskedelem jelentőségét a globális kereskedelemre tekintve, ugyanakkor Európában belül jelentős változások mentek végbe a 10. századtól kezdődően, amely a kereskedelmi forgalom exponenciális növekedését eredményezte (ld: E. Ashtor, M. Kallioinen, J.E. Law, P. Spufford).

A kutatás két primer történeti forrása a Malipiero-család egyes tagjainak számlái (a levantei kereskedelemről, amely Eliyahu Ashtor olvasatában kerül feldolgozásra) a fent említett korszakból, valamint Marino Sanudo 1483-ban tett útleírása, amelynek olasz nyelvű forráskiadványa elsődleges információkat tartalmaz a vizsgált fraterna vagyoni helyzetének megismeréséhez.

A kutatás ismerteti és vizsgálja a középkori földközi-tengeri kereskedelem alapvető működését, a funduk-hálózatot, a kereskedelem termékeit. Bemutatásra kerül a korabeli kereskedők alapvető tevékenysége, ezáltal a biztosítási hálózat kialakulása és annak átalakulása, a fraternák kereskedelmi tevékenységein kívüli politikai, gazdasági, társadalmi megjelenései, valamint meggazdagodásuk társadalmi következményei. Mindezek vizsgálata a Malipiero-családra tekintettel alkotja a kutatás gerincét és alátámasztja az elméleti tudásunkat. A család elsősorban a mai Szíria térségével folytatott tengeri kereskedelmet, de emeltt megjelennek Szicílián és Máltán is. Mint befolyásos velencei patríciusok, közéleti szerepeket is vállaltak nagykövetként, tanácstagként és két alkalommal dózseként is. A korszak normáinak megfelelően életmódjuk alkalmazkodott a nemesi életmód elvárásaihoz, ezt alátámasztja a birtokvásárlásaikat és a széleskörű mecénási tevékenységüket bemutató elsődleges forrás.

A Malipiero-k alkalmazkodtak a korszakban fellépő változásokhoz, ameddig tudtak, későbbi tevékenységüket, a levantei, tengeri kereskedelem ellehetetlenülése miatt, a hanyatlás és a visszaszorulás jellemezte.

16:05 *Erdélyi Kamilla* (történelem MA, modernkori magyar történelem szakirány II. évfolyam)

Betekintés a reformkori Sopron társasági életének általános jellegzetességeibe Slachta Etelka naplói alapján

Témavezető: Dr. Fónagy Zoltán habilitált egyetemi docens (ELTE BTK)

Kulcsszavak: társasági élet, reformkor, női napló, adatbázis

A 19. századi közép- és felsőosztályok szociális viszonyaiban meghatározó jelentőséggel bírt a társasági élet jelensége. Bizonyos aspektusaira – a reformkor esetében különösen annak politikatörténeti és nemzetépítő vonatkozásaira – a hazai szakirodalom már korábban is felfigyelt, mégis kevés olyan kísérlet született, amely a jelenség átfogóbb leírására és értelmezésére törekedett volna. Kutatásom célja, hogy a hazai történészek körében eddig elterjedt narratíva felülvizsgálatához új szempontokat kínáljak azáltal, hogy megkísérlem a társasági élethez tartozó tevékenységeket (társalgás, kártyajáték, tánc, ének-zene, színház, kirándulás), az ezeken keresztül megfigyelhető társas kapcsolatokat és az érintett színhelyeket együttesen vizsgálni egy esettanulmány formájában.

A vizsgálat forrásanyagát egy, az 1830-as, 1840-es évek fordulóján született női napló adja. Slachta Etelka, a napló szerzője rendszeresen és alaposan feljegyezte mindennapi tevékenységeit, a körülötte megforduló személyeket és a róluk alkotott általános benyomásait, amelyekre támaszkodva megkísérlem életvitelét részleteiben rekonstruálni. A több éven keresztül írt naplófolyam egyben lehetővé teszi az eltérő élethelyzetekből fakadó idő-, tér- és státusz-béli változások elemzését is. Ennek megragadása érdekében az előadás során a korabeli női életút két kiemelkedően fontos életszakaszát, a hajadonna érést, illetve a feleséggé válás kezdeti időszakát hasonlítom össze.

Előadásomban a forrásanyag általános jellemzőinek és felhasználhatóságának ismertetését követően az adatgyűjtési és vizsgálati eljárások áttekintésére térek ki, elsősorban egy, kvantitatív és kvalitatív adatokat egyaránt összegző adatbázis bemutatásán keresztül. Ezt követően pedig a gyűjtött információk szemléltetésével és értékelésével prezentálom, hogy a társasági élethez tartozó tevékenységekben miként képződtek le a társadalmi viszonyok, a városi polgári életmód, valamint a férfiak és nők közötti kapcsolattartás és kapcsolatteremtés normái.

16:05 Kréz Gellért (történelem BA, III. évfolyam)

Ütköző narratívák – Görgei Artúr kettős ábrázolása Bátori Schulcz Bódog ezredes életének elbeszélésében

Témavezető: Dr. Manhercz Orsolya egyetemi adjunktus (ELTE BTK)

Kulcsszavak: Görgei-kérdés, történeti narratíva, személyes források

Az 1848–49-es szabadságharc a 19. századi Magyarország egyik legmeghatározóbb történelmi élménye volt, amelyről az egykori résztvevők és szemtanúk közül rengetegen személyes emlékeiket is papírra vetették. Ezen alkotások sorába tartozik az 1870-ben kiadott *Bátori Schulcz Bódog emlékiratai 1848/9-ki szabadságharczból* című könyv, amely a címszereplő ezredes és Egervári Ödön akadémiai hivatalnok közös munkájának eredményeként látott napvilágot.

A veterán levelei és önéletrajz-töredékei alapján íródott munka a korban igazi ritkaságnak számított, hiszen Schulcz nem a saját, hanem Egervári hangján szólal meg a műben. Az MTA javítnokát mégsem nevezhetjük egyszerűen – modern kifejezéssel élve – az ezredes szellemírójának, a közös alkotómunka révén a valóságban ugyanis egy rendkívül összetett műfajú könyv született, amelyben az önéletrajz, a memoár és a biográfia sajátosságai egyaránt fellelhetők. Ebből a különleges keletkezéstörténeti háttérből kifolyólag az elkészült könyv lapjain meglehetősen eltérő szerzői koncepciók, illetve múltértelmezési különbségek feszülnek egymásnak. Előadásomban Egervári ezen sajátos – Schulczal gyakorta szembemenő – szerkesztői tevékenységét Görgei Artúr kettős ábrázolásán keresztül szándékozom bemutatni.

A könyv Görgeivel kapcsolatos narratívája azért jelent különösen is izgalmas problémát, mivel Egervári az áruló-mítosz kérlelhetetlen híveként a veterán személyes emlékeivel szemben szinte kizárólag a saját elképzelését juttatta érvényre. Schulcz leveleiben ezen önkényes szerkesztői tevékenység ellenére nem találjuk nyomát az elégedetlenség vagy az ellenkezés bármilyen formájának. Hallgatásának háttérében minden bizonnyal az álhatott, hogy az ezredes felismerte: a saját emlékezetének építését szolgáló mű nem lehet sikeres, ha a közvélemény túlnyomó része által ekkor még árulónak tekintett tábornokot igyekszik benne rehabilitálni, s ezért aztán beletörődött, hogy végül biográfusa narratívája érvényesüljön.

A KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS MINISZTERIUM ÚNKP-23-1 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

16:30 Csepregi Janka (történelem BA, IV. évfolyam)

Modernizáció vagy gyarmatosítás? A bosznia-hercegovinai kolonizáció értelmezései

Témavezető: Dr. Fazekas István egyetemi tanár (ELTE BTK)

Kulcsszavak: Osztrák-Magyar Monarchia, Bosznia-Hercegovina, okkupáció, kolonizáció, orientalizmus, balkanizmus

Az előadás célja a megszállt Bosznia-Hercegovinában alkalmazott osztrák-magyar kolonizációs politika értelmezése a historiográfiában leggyakrabban megjelenő két megközelítés, a modernizációs diskurzus és a posztkoloniális nézőpont ütköztetésén keresztül. A szakirodalmi munkák többségétől eltérően az előadás nem a civilizációs misszió vagy az infrastrukturális fejlesztések nézőpontjából teszi mérlegre a megszálló hatalom politikáját, hanem egy ritkábban tárgyalt, gazdasági, társadalom- illetve biztonságpolitikai megfontolásokkal is magyarázható jelenség, a kolonizáció programjának keresztül próbál rámutatni az osztrák-magyar politika működésére, korábban nem, vagy nem kellő részletességgel feltárt kiadatlan levéltári iratanyag segítségével.

Az előadás első felében röviden ismertetem a legfőbb elméleti megközelítéseket: az osztrák-magyar történetírásban máig meggyökerezett modernizációs paradigmát, amelynek a Nyugat kulturális-civilizatorikus dominanciájára épített megközelítését az utóbbi évtizedekben nem csupán a saidi orientalizmus, hanem a posztkoloniális diskurzus irányából is éles kritika érte. Másfelől a Bosznia-Hercegovinát és általában a Balkánt kizárólag a nyugat-európai gyarmatosító politika fogalmi rendszerében értelmező megközelítés ellenében felmerült az igény, hogy a Balkán-jelenséget mint Európa „tökéletlen önképét,” mindkét fent megnevezett elméleti kerettől független, saját jelentésvilágában értelmezzük (*Maria Todorova: Imagining the Balkans*). Az előadás második felében a kutatás során feltárt anyag segítségével rámutatok a különböző aktorok és közigazgatási szintek közötti érdek- és megközelítésbeli különbségekre, hangsúlyozva a Kállay Béni fémjelzte rendszer belső ellentmondásait és a kolonizációs politika ebből fakadó következtetlenségeit, amelyek mind hozzájárultak az agrárkérdés megoldatlanságából adódó társadalmi feszültségek kiéleződéséhez. A kolonizációs politika mögött meghúzódó gazdasági és politikai megfontolások feltárásával igyekszem bizonyítani azt a tézist, hogy a kolonizációs politika szemszögéből sem a modernizációs értelmezési keret, sem a posztkoloniális megközelítés nem állja meg maradéktalanul a helyét.

„A KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS MINISZTERIUM ÚNKP-23-1 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.”

2024. 03. 23. (Szombat)

10:00 *László István* (történelem MA, kora-újkor szakirány I. évfolyam)

Ne hagyjon hát minket uraságod az idegen farkasoknak elprédálni” – Az öcsödi jobbágyság Rhédeyekhez írt panaszlevelei

Témavezető: Rácz Balázs Viktor egyetemi tanársegéd (ELTE BTK)

Kulcsszavak: Öcsöd, Rhédey-család, Hódoltság, kettős adóztatás, panaszlevél

A 16-17. századi magyar végvidék településeire hatalmas nyomásként nehezedett a kettős – bizonyos területeken az Erdélyi Fejedelemséget beleszámolva hármassal – adóztatás terhe. Különösen kiszolgáltatottnak számítottak a kisebb falvak, melyek megfelelő védelem hiányában könnyen elnéptelenedhettek az állandósult portyázások és összecsapások következtében. Ha a törökkel szemben nem is, a magyar végváriak túlkapásaival szemben viszont a jobbágyság (elvből) számíthattak a földesuruk védelmére.

Előadásomban egy hódoltsági falu, a Békés vármegyében található Öcsöd példáján keresztül szeretném bemutatni a kettős adóztatással szorosan összefüggő problémaköröket. A településsel, illetve az ahhoz köthető 17. századi panaszlevelekkel korábban Vass Előd is foglalkozott két forrásközlésében, azonban ezek tartalma több ponton is korrigálást, illetve kiegészítést kíván maga után. Előadásom során a Rhédey család levéltárában (MNL OL P 588-as és P 1868-as fond) található, 17. század derekán keletkezett panaszlevelek és tanúvallomások alapján kívánom vizsgálni az öcsödiek és földesuraik, a kisérei Rhédeyek közötti viszonyt, a köztük lévő kapcsolattartás és adóbeszedés formáit, a falu népességváltozásainak vitatott kérdéseit, illetve a végváriakkal való konfliktusait. A kutatásom fő kérdésfelvetése azonban az, hogy mégis mennyit számított egyáltalán egy jobbágysági panaszlevél, illetve milyen mértékben tudta megvédeni a meglehetősen távol lévő Rhédey család az öcsödi jobbágyságot.

10:25 *Matolcsi Péter* (történelem BA, III. évfolyam)

A Szepesi Kamara és Thököly Imre – Felkészülés egy végzetes vállalkozásra (1682-1683)

Témavezető: Dr. Fazekas István egyetemi tanár (ELTE BTK), Dr. Oborni Teréz habilitált egyetemi docens

Kulcsszavak: Szepesi Kamara, pénzügyigazgatás, Thököly Imre, hivataltörténet

Az elhúzódó béketárgyalások, és a tűzszünet sikertelensége után újra kialakuló hadiesemények végett, 1682. augusztus hó 14. napjával egy újabb államalakulat kezdett formálódni Felső-Magyarországon. E napon ugyanis a Thököly Imre vezette török és kuruc csapatok bevették Kassa városát, amely egyben a Szepesi Kamara (előtte olykor csak „Kamarai Adminisztráció”) székhelye is volt, megkaparintva ezzel nem csak a régió legmodernebb erődítményét és városát, de egyben egy kulcsfontosságú, effektív kormány szervet is. E kormányhatóság feladatai páratlanul széles hatáskörben nyilvánultak meg: közigazgatás, pénzügyigazgatás, jogszolgáltatás, hadügyek. Ennek okán Thököly formálódó államának legfontosabb kormány szerve lett, és 1682. augusztus vége, szeptember eleje óta már a fejedelmet szolgálta. A legfontosabb teendő azonban a kuruc vezér 1683. évében meginduló, Pozsonyig tartó hadjáratára való felkészülés volt, amelynek pénzügyi hátterét a kamarának kellett biztosítania: birtokelkobzások, harmincadügyek, dézsmaárendák, várellátás, kifizetések, és így tovább.

Mind Thököly Imrével, s az ő kuruc felkelésével számtalan szaktanulmány, monográfia (Angyal Dávid, R. Várkonyi Ágnes, Varga J. János, Seres István, Benczédi László), mind a Szepesi Kamarával/(Kamarai Adminisztrációval), annak pénzügyeivel számos tudományos munka (Ember Győző, Szűcs Jenő, Nagy István, Kenyeres István, Oross András, Szakály Ferenc) foglalkozott. Előadásomban elsősorban a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának G 3-as fondjának 2-es állagában található Thököly Imre kamarának írt levelei, és a G 2-es fond 1-es állagában található, a késmárki grófnak beérkezett levelek alapján szeretném szemléltetni az 1682 és 1683 ősze között zajló folyamatokat. A fejedelem és a kormányhatóság közti levelezés alapján különböző példákkal, egyes ügyekkel mutatnám be a fejedelem készülődését arra a hadi vállalkozásra, melynek sorsa Bécs második nagy török ostromának kudarcával végleg megpecsételődött.

10:50 *Kustár Lidia* (történelem-magyar OT, VI. évfolyam)

Jakabházi Sallér Judit címerhasználatára és házassága

Témavezető: Dr. Körmendi Tamás tanszékvezető egyetemi docens (ELTE BTK)

Kulcsszavak: Festetics család, heraldika, női reprezentáció

Kutatásom során jakabházi Sallér Judit (1766–1829) címerhasználatát vizsgáltam, méghozzá tolnai gróf Festetics I. Györggyel (1755–1819) való házasságának tükrében. Sallér Juditot fiúsításából eredő nagyfokú jogi önállósága és a férjétől való különválása teszi heraldikai szempontból kiemelkedően érdekessé. A kutatás fókuszában olyan heraldikai kérdések állnak mint Sallér Judit címerviselési szokásai, címeres reprezentációjának forrásanyaga, és a különválás hatása címerhasználatára. A 18. és 19. századot a hanyatló heraldika korának is nevezik: a korábbi, Magyarország területére vonatkozó vizsgálatok elsősorban az élő heraldika jellegzetességeinek feltárásával foglalkoztak. Munkám során a korszak jellemző forrástípusai mellett a házasság és válás női címeres reprezentációra való hatását vizsgáltam. A házastársak által 1805-ben szerződésbe foglalt ágytól és asztaltól való elválás Sallér Judit címeres reprezentációjában alapvetően nem tükröződik: mivel hivatalosan továbbra is felesége maradt Festetics Györgynek, így a házassági címeres reprezentáció használata még férje halála után is megfigyelhető. A kutatáshoz elsősorban a Magyar Nemzeti Levéltár Festetics családra vonatkozó iratanyagát használtam fel (P 234-286: Festetics család keszthelyi levéltára) Sallér Judit férjével való levelezését, pecséthasználatát missilisein (magánleveleken) és szerződésein, halotti címerét és genealógiáját. A források, bár igen sokszínűek, mégis egyfajta tendenciát rajzolnak ki: Sallér Judit reprezentáció terén férjhezmenetelét követően haláláig erősen kötődött a Festeticsekhez. A levelezések vizsgálatának köszönhetően a házastársak érzelmeinek változásába, elhidegülésének folyamatába is betekintést nyerhetünk. A kutatás során végzett mikrotörténeti elemzés segíthet a korszak heraldikai jellegzetességének megértésében, illetve a társadalomtörténet, nőtörténet és művelődéstörténet számára is érdekes adalékokkal szolgálhat.

11:30 *Bognár Katica* (szabad bölcsészet BA, III. évfolyam)

A brunswick – Utazáshoz öltözve a XVIII. században

Témavezető: Dr. Velladics Márta egyetemi adjunktus (ELTE BTK)

Kulcsszavak: XVIII. század, női viselet, utazóviselet, brunswick

Az Angliában „brunswick” néven ismert, elsősorban útiruházként viselt együttes egyedülálló a 18. századi női öltözködésben. A ruhaegyüttes vizsgálata írott és képi forrásokra támaszkodik, felhasználtam korabeli portrékat, a ruha ábrázolásait és naplóbejegyzéseket. Ezen felül összegyűjtöttem a fennmaradt darabokat: például a Victoria & Albert Museum tulajdonában lévő sárga selyem brokátból készült kabátot, valamint két különlegesebb darabot, melyek a Dán Nemzeti Múzeum gyűjteményében találhatók. Bár magával a viselettel kevesen foglalkoztak, összehasonlítási alapként használtam a korszakkal foglalkozó viselettörténeti elemzéseket, melyek behatóbban tárgyalják a 18. század női ruhátárát.

Aileen Ribeiro művészettörténész (University of London) azonosította Angliába érkezésének dátumát 1764-re, vagyis a kontinensen már korábban is viselték. 1764 márciusában Augusta brit királyi hercegnő feleségül ment Károly Brunswick-Wolfenbüttel hercegéhez. A nászútra induló újdonsült hercegné egy skarlátvörös német utazóruhát („german habit”) viselt. Leírás alapján öltözete tökéletesen megegyezik azzal, amit ma brunswicknak nevezünk. Négy évvel később - Barbara Johnson (1746-1823, egy lelkész lányaként élt, Angliában) naplójában maradt fenn egy apró metszetet erről a ruháról, a képaláírás „The Brunswick”. Terjedése innentől egyértelmű ívet követ, de a ruha eredetének meghatározásához vissza kell tekintenünk a kontinensre. A ruhadarabból kevés példány maradt fenn, míg a portrék nagy mennyiségben állnak rendelkezésre. Ezek közül kiemelendő egy Jean-Étienne Lyotard (1702-1789, svájci festő) által Mária Terézia leányairól festett aquarell sorozat. A képeken minden hercegnő brunswickot visel.

A fennmaradt darabok arról tanúskodnak, hogy az 1760-as évektől sem a rövid kabátok (karakó), sem a hosszú ujjú lovaglókabátok nem voltak ritkák Európában, tehát a brunswick jellegzetességei előfordultak a kor női viseletében, mégis kirívó ruházatnak számított. A csuklyás rövid kabát, a könyöknél elválasztott ujjak és az elől gombos felsőrész nem gyakori elemek a kor női ruháin, ha egyáltalán megjelennek azokon. Pont a különlegessége okán merülhet fel a kérdés: hogyan alakul ki egy ilyen öltözet?

11:55 *Rácz Balázs Viktor* (ELTE TDI Történelem Segédtudományai Doktori Program IV. évfolyam)

A zálogjog járulékosságának kérdése a rendi magánjogban

Témavezető: Dr. Oborni Teréz habilitált egyetemi docens (ELTE BTK)

Kulcsszavak: jogtörténet, szerződési jog, biztosítékok, zálogjog, Erdély

Annak ellenére, hogy a zálogszerződések a kora újkor leggyakoribb jogügyletei voltak, és a különféle történeti résztémák kutatói rendre fel is használják őket különféle társadalom-, gazdaság-, család-, birtok- vagy helytörténeti kutatásaik során, magával a zálogjoggal kapcsolatos ismereteink még mindig meglehetősen hiányosak. Jelen előadásomban egy hangsúlyosan jogtörténeti jellegű kérdést igyekszem tisztázni, nevezetesen azt, hogy a rendi magánjog zálogjoga járulékos jellegű volt-e vagy sem?

A járulékosság a jogtudományban általános értelemben két jog egymáshoz való viszonya egy meghatározott formájának, pontosabban egy adott jog másik jogtól való egyoldalú függőségének leírására szolgál. Ebben az esetben a járulékos jog (mögöttes jog) osztozik a főjog (irányító jog) jogi sorsában, tehát annak fennállása, érvényesíthetősége és megszűnése a főjogtól függ. A zálogjog esetében a járulékosság azt jelenti, hogy létezik egy biztosítandó követelés, aminek a biztosítására a zálogjog szolgál. Mai joggyakorlatunk a járulékoságot nem tekinti a zálogjog fogalmi elemének, s ennek megfelelően annak járulékos és nem-járulékos formáit is elismeri és alkalmazza.

A zálogjog járulékosságának egyik legavatottabb szakértője, Bodzási Balázs a vizsgálódásai során a kérdést történeti kontextusban is vizsgálta és részben Zalán Kornél korábbi eredményeire támaszkodva a rendi magánjogunk zálogjogát nem-járulékos zálogjognak tekinti. Mivel véleménye alátámasztásakor sem középkori, sem kora újkori levéltári anyagra nem támaszkodott, ezért a kérdés megnyugtató tisztázására szükségesnek látszik a Hármaskönyv és a 18–19. századi jogtudósok elméleti munkái mellett a 16–17. századi zálogszerződések és peres anyagok kutatásba való bevonása is. Az előadásban bemutatásra kerülő következtetéseimet e források minél szélesebb körének elemzése után, illetve a jog- és a történettudomány módszertanának és szempontrendszerének párhuzamos alkalmazása révén igyekeztem levonni.

A KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS MINISZTERIUM ÚNKP-23-3 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

13:20 Szmodis Borbála (történelem BA, II. évfolyam)

Házassági szezonális Szomódon az anyakönyvek tükrében (1787-1895)

Témavezető: Dr. Schweininger Péter egyetemi tanársegéd (ELTE BTK)

Kulcsszavak: Szomód, házassági szezonális, házassági anyakönyvek, felekezetek, történeti demográfia

Előadásomban a házassági szezonálisitást vizsgálom, vagyis azt, hogy hogyan alkalmazkodtak az esküvők az egyházi, illetve a mezőgazdasági év ritmusához. Mindezt Szomód község példáján szeretném megtenni, amely az Észak-Dunántúlon, a Gerecse lábánál fekszik és a tatái és gesztesi Eszterházy-uradalom részét képezte. Katolikus német nemzetiségűeket Eszterházy József telepített a községbe Baden-Württembergből a már ott élő, alapvetően református magyar közösség mellé. A két felekezet megmaradt és megélt egymás mellett, együttes jelenlétük pedig különleges vizsgálati lehetőségeket teremt. Így további szempontot jelent a református és a katolikus felekezetek közötti hasonlóságoknak és különbségeknek, illetve ezek lehetséges okainak kérdése. Történt-e változás, esetleg egymáshoz hasonulás az együttélés ideje alatt?

A házasságok szezonálisitásának gazdag szakirodalma van, történeti demográfiai szempontból történő vizsgálatánál Faragó Tamás neve kiemelendő. A tatái és gesztesi Eszterházy-uradalom falvai közül Schweininger Péter végzett Szarra vonatkozóan többek között anyakönyveken alapuló kvantitatív vizsgálatokat.

Forrásaim alapvetően a község református és katolikus házassági anyakönyvei, amelyek a teljes vizsgált időszakra vonatkozóan tartalmazzák a házasságkötések időpontjait. 1787 és 1895 között megszakítás nélkül vezették őket, a reformátusokat magyar, a katolikusokat pedig latin, majd magyar nyelven.

A vizsgált időszak 1787-től 1895-ig tart (a katolikus és a református anyakönyvek együttes vezetésétől a polgári anyakönyvezés törvénybe iktatásáig).

Előadásomban a történeti demográfia módszereivel dolgozva a történeti demográfia nézőpontjából szeretném megközelíteni a házassági szezonálisitást. Kutatásom – helytörténeti jellege ellenére – Szomód példáján keresztül az országos tendenciákhoz kíván adalékul szolgálni.

13:45 Ámik Ákos (levéltár MA, I. évfolyam)

Pest-Pilis-Solt vármegye megszervezése. Pártküzdelmek és a kormányzati érvényesülés vizsgálata a törvényhatóság létrehozása idején

Témavezető: Dr. Cieger András (HUN-REN BTK TTI)

Kulcsszavak: törvényhatóság, Zichy-Ferraris Viktor, kiegyezés, kora-dualizmus

A dualizmus korának közigazgatástörténeti mérföldköve az 1870. évi XLII. törvény. Ezen jogszabály alkotta meg az egységes törvényhatóságok rendszerét. Az új törvényhatósági bizottságok megalakulása előtt egy a megyei közgyűlés által létrehozott szervezőküldöttség dolgozta ki annak szervezeti és működési struktúráját.

Tekintettel arra, hogy a megyei választmányok jelentős szerepet játszottak a képviselőházi választások során is, így a kormánynak kifejezetten érdeke volt az új rendszernek minél kedvezőbb irányba való befolyásolása. Az új megyei törvényhatóságok megalakításakor a kormány ellenzéke a sajtóban is megjelent részletes programtervezetével kívánta szavazótáborát növelni. Stipta István ugyan végzett részletes vizsgálatokat a területen, az 1995-ben megjelent monográfiájában, ugyanakkor a Pest megyére vonatkozóan az főispáni érdekérvényesülés egyedi lehetőségeit, a felhasználható kapcsolatrendszert, s eszközeit a Függetlenségi Párt térnyerésének megakadályozására nem vizsgálta részletesen.

Jelen előadás Pest-Pilis-Solt vármegye megszervezése körüli pártküzdelemeket kívánja feltárni. Ehhez kapcsolódóan vizsgálni óhajtjuk Zichy-Ferraris Viktor 1871 és 1873 között tartó rövid főispánsága alatti tevékenységét, valamint értékelni a Pest-Pilis-Solt megyei Deák-párt megszervezésére tett kísérleteit. Ezen felül korrigálni kívánjuk azokat az archontológiai, és egyéb segédtudományi vizsgálatok alatt korábban tapasztalt hiányosságokat, amelyek a dualizmus-kori Pest-Pilis-Solt megye szakirodalmában felmerültek. Tesszük mindezt a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának a Belügyminisztériumi Levéltár Elnöki és Általános irataira, valamint a Pest Megyei Levéltár forrásaira támaszkodva.

14:10 Horváth Levente (történelem-spanyol OT, V. évfolyam)

Miguel de Unamuno történelem- és irodalomszemléletének összefüggései

Témavezető: Dr. Báder Petra egyetemi adjunktus (ELTE BTK)

Kulcsszavak: Unamuno, történelemfilozófia, irodalom, Cómo se hace una novela, egzisztencializmus

Miguel de Unamuno a századforduló és a '20-as '30-as évek Spanyolországának kiemelkedő gondolkodója, filozófusa és írója. Nevét a magyar nyelvű szakirodalom főképpen filozófiai munkákban emlegeti, habár szépirodalmi tevékenysége is jelentős. A baszk származású szerző alakja ugyanakkor a történeti kutatás szempontból sem irreleváns. Unamuno többször összetűzésbe került a hatalommal, legyen szó XIII. Alfonz királyról, Miguel Primo de Rivera diktatúrájáról vagy éppen Francisco Franco tábornokról. Mindazonáltal a Salamancai Egyetem rektoraként és közkedvelt íróként a hatalommal szembeni megnyilvánulásai nagy hatást gyakoroltak a közvéleményre.

Meglátásunk szerint Unamuno összetett gondolkodásának és szemléletének megértéséhez nem elég egyetlen diszciplínából kiindulva értelmezni munkásságát. Egzisztencialista látásmódja gyakran a történelemfilozófia és az irodalom határmezsgyéjén mozog, és a két szemléletmód (a történeti és az irodalmi) áthatja egymást.

Jelen előadásban Unamuno történelemszemléletének interdiszciplináris megközelítésre teszünk kísérletet: az *El Sol* című újságban az 1930-as években publikált politikai és történetfilozófiai jellegű írásait kívánjuk összevetni a *Hogyan készül a regény (Cómo se hace una novela)* című önéletrajzi kisregényével. Az előadás elsősorban azt a metaforikus nyelvet próbálja felfejteni, amely a kétfajta diskurzus közös alapját képezi.

A KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS MINISZTERIUM ÚNKP-23-2 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

14:50 *Selmeczi Péter* (ELTE TDI Történelem Segédtudományai Doktori Program, I. évfolyam)

Internált Eötvös-collegisták sorsa Franciaországban az első világháború éveiben

Témavezető: Dr. Fóris Ákos egyetemi tanársegéd (ELTE BTK)

Kulcsszavak: internálás, első világháború, Eötvös Collegium, Bárczi Géza, Gyergyai Albert, Komor Zoltán

Előadásomban az 1914 nyarán Franciaországban tartózkodó és utóbb internált Eötvös-collegisták sorsát mutatom be, kiemelve a hallgatók személyes levelezésének forrásértékét.

Az első világháború kitörését követően a hadviselő felek lépéseket tettek annak érdekében, hogy mint „potenciális kémeket” összegyűjtsék és őrizet alá vegyék a velük ellenséges országok területükön tartózkodó állampolgárait, illetve ellenséges érületűnek nyilvánított honfitársaikat. Mai tudomásunk szerint Franciaországban 60 ezer fő került ily módon internálás alá a korszakban, köztük számos osztrák–magyar állampolgár, ám annak ellenére, hogy a témának jelentős szépirodalmi lenyomata keletkezett Kuncz Aladár révén (*Fekete kolostor*), történettudományi feldolgozása érdemben csak napjainkban kezdődött meg (pl. Jeney Éva, Somogyi László munkái).

Előadásom első részében a háború alatti franciaországi internálások jogi háttérét és gyakorlati kivitelezésének módjait ismertetem, majd pedig a hallgatók személyes levelezésén keresztül kísérem meg felvázolni fogságuk állomásait, felhasználva a vonatkozó szakirodalom megállapításait is. A kollégiumtörténeti összefoglalók (pl. Garai Imre 2016) adatait revideálva a korábban nevesített négy internált kollégista: Bárczi Géza, Gyergyai (Szegő) Albert, Fuchs Rezső és Weifert László mellett Komor Zoltán is Franciaországban tartózkodott a háború kitörésekor; formálódó kutatásom részeként pedig fogságuk körülményeit és az egymással, valamint szeretteikkel való kapcsolattartás formáit vizsgálom; középpontban a hallgatókhoz köthető, s a Mednyánszky Dénes Könyvtár és Levéltár, illetve az MTA Könyvtár Kézirattárának gyűjteményében található személyes levelezések darabjaival. Ennek feldolgozása azért is jelentőséggel bírhat, mert az Eötvös Collegium kapcsán már a kortársak is kiemelték az intézmény franciaorientált szellemiségét; a források alapján pedig kijelenthető, hogy a Collegium és a párizsi testvérintézménye, az École Normale Supérieure között – a szakmai együttműködés ellehetetlenülése ellenére is – a háború során az informális kapcsolatok továbbra is megmaradtak. Mindebből következik az a kérdés is, hogy a francia kultúra iránt fogékony és lelkes fiatal egyetemisták világlátását mennyiben változtatták meg a fogság évei, továbbá, hogy a személyes megéléstörténetük mennyiben egyeztethető össze a *Fekete kolostor* nyomán a köztudatban rögzült internálásképpel.

A KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS MINISZTERIUM ÚNKP-23-3 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

15:15 Szeibert-Erdős András (ELTE TDI Társadalom-és Gazdaságtörténet Program, IV. évfolyam)

Kommunistaperes büntetőeljárások a Pestvidéki Királyi Törvényszéken

Témavezető: Dr. Perényi Roland igazgató, Kiscelli Múzeum

Kulcsszavak: Tanácsköztársaság, Pestvidéki Királyi Törvényszék

A Magyarországi Tanácsköztársaság bukását követően nemcsak az ideológiai színezetű erőszakos megtorlás, a fehérterror indult meg, hanem a büntetőjogi felelősségre vonásra is komoly erőket mozgósítottak a különböző ellenforradalmi kormányok. A terror feltárása több kurrens kutatás témájául is szolgál, arról azonban keveset tudunk, hogyan ítélték a bíróságok a kisebb volumenű perekben, s mi lett a bíróság elé állított alacsonyabb rangú tisztviselők vagy bolsevik szimpatizánsok sorsa, pedig megbüntetésük (vagy meg nem büntetésük) története a két háború közötti magyar történelem fontos szelete. Nemrégiben Nagy Szabolcs doktori értekezése (megj. 1919-es „kommunista bűnperek” az Észak-Dunántúlon. Gondolat, 2022.) értékes új irodalmát adta a témának, azonban az ő megközelítése egyértelműen jogtörténeti jellegű.

Az ellenforradalmi rendszer nem ismerte el a Tanácsköztársaságot legitim állami entitásnak, hanem az állami funkciókat elbitorló bünszervezetként kezelte azt, ezzel szélesre nyitva a vádemelési lehetőséget a kommünben hivatalt viselőkkel szemben. Doktori értekezésemben az „osztálygyűlöletre alapított bünszervezet” fogalmat használom ennek a jogi fikciónak a leírására. Ebből kiindulva vagyon elleni (pl. lopás) és személy elleni (pl. személyes szabadság megsértése) bűncselekményekkel, vagyis közönséges bűntettekkel vádolták jellemzően a feltételezett elkövetőket. Mellettük a kommunistaperes eljárások vádlottjai tipikusan olyan emberek voltak, akik éles szavakkal álltak ki a Tanácsköztársaság mellett, vagy szidalmazták a rendszer absztrakt és valódi ellenfeleit. Ezeket a pereket izgatás büntette miatt indították, tehát minden tekintetben politikai jelleget öltöttek.

Doktori disszertációmát összefoglaló előadásom célja az, hogy a kommunistaperes eljárásoknak mintegy 150 büntetőperes ügyből álló csoportjára támaszkodva (Pest Vármegyei Levéltár, XV.21a/1. Az MSZMB KB Párttörténeti Intézete Archívumától visszakapott iratok levéltári gyűjteménye 1919–1943. Pestvidéki Királyi Törvényszék iratai. Büntetőperes iratai) bemutassam a Tanácsköztársaságot követő büntetőjogi felelősségre vonás ismérveit; kontextualizáljam, hogy a meghozott sokszínű ítéletek hogyan viszonyulnak az országos átlag adataihoz; s levonjam a következtetést, hogy mit árul el mindez a berendezkedő Horthy-korszak politikai és társadalmi helyzetéről

15:40 Bókonyi Ádám (történelem BA, II. évfolyam)

A szervezett antiszemitizmus egy arca. Zsidókérdés az Ébredő Magyarok Egyesületének II. Országos Elnöki Konferenciáján – 1920. szeptember 7–9.

Témavezető: Dr. Fóris Ákos egyetemi tanársegéd (ELTE BTK)

Kulcsszavak: antiszemitizmus, ébredők, Horthy-korszak, konferencia, szélsőjobb

Az Ébredő Magyarok Egyesülete (ÉME) a Horthy-korszak első éveinek egyik legmeghatározóbb szélsőjobbaldali és antiszemita tömörülése volt. A szakirodalom a mai napig előszeretettel hivatkozik rá mint titkos társaságra, ugyanakkor ez csak részben igaz. Kezdeti évei nem egy, a háttérben meghúzódni vágyó, hanem éppen egy agresszív tömörülés képét mutatja megnyilvánulásaiban. Ha csak a rölap és az egyéb propagandakiadványok tömegét is nézzük, megállapíthatjuk, hogy az 1919–1921 közötti időszak, abban is 1920 kifejezetten az ÉME egyik csúcseve volt.

Előadásom tárgya az az 1920. szeptember 7-9-ig megrendezésre került ÉME konferencia, melyről „Az Ébredő Magyarok Egyesülete II. Országos Elnöki Konferenciájának Naplója” című „hivatalos” kiadványuk tanúskodik. Segítségével rekonstruálom az esemény megrendezésének körülményeit, a jelenlévők és azon belül a felszólalók körét, mindazonáltal a sajtóvisszhangot is.

A konferencia előadói a korabeli antiszemita gondolkodó elit krémje, így a szerkesztésben megjelent sommás véleményükből igyekszem beazonosítani a számukra releváns korabeli aktuálpolitika problémagócáit és az arra adott válaszokat, melyeket fel is fűztek a számukra legégetőbb kérdés, a zsidókérdés láncára. A szöveg tehát komoly forráspotenciál az eszmetörténet szempontjából.

Az ÉME konferenciája hasonlóan egy jól működő országgyűléshez aktuálpolitikai kérdésekre is sort kerített. Értekezésem részletesen a fent vázolt kérdéskörre fókuszál, de szóba kerül ki és hogyan képviselt antiszemita nézeteket, a korabeli szélsőjobbaldalt.

